

S p r a w o z d a n i e

z Wyjazdu do Związku Radzieckiego w czasie od 17.X do 10.XI.1960 r.

Wyjazd do ZSRR, jak to podałem w uzasadnieniu jego potrzeby, był w związku z opracowywanymi przeze mnie wynikami moich badań stratygraficznych na terenie kostienkowsko-borszewskiego skupienia stanowisk paleolitycznych /S Woroneża/, które, zaproszony przez kand.nauk histor. A.N.Rogaczewa - kierownika ekspedycji paleolitycznej Instytutu Archeologii AN ZSRR, przeprowadziłem w 1958 r.

Wyjazd ten miał na celu: 1/ zapoznanie się z materiałami paleolitycznymi ze stanowisk Kostienek i Borszewa, w szczególności ze stanowisk Kostienki IV i Borszewo II, znajdującymi się w Leningradzie - w Oddziale Instytutu Archeologii i w Muzeum Antropologii i Etnografii, oraz 2/ zapoznanie się z materiałami paleolitycznymi białoruskich stanowisk paleolitycznych w związku z zagadnieniem stosunku kulturowego tych stanowisk do stanowisk paleolitycznych Kostienek i Borszewa. Zgodnie z tym, docelowymi punktami podróży były miasta Leningrad i Mińsk.

Całą podróż - do Leningradu przez Moskwę i z Leningradu do Mińska oraz z powrotem do Warszawy /tą samą trasą/ - miałem odbyć samolotem.

Na lotnisku w Moskwie /17.X/, skąd po krótkiej przerwie miałem odlecieć do Leningradu, powitał mnie, jako przedstawiciel AN ZSRR, dr O.N.Bader. Poinformowany o celu mojej podróży, dr Bader zwrócił się do mnie z propozycją zatrzymania się w Moskwie na parę dni dla omówienia pewnych zagadnień i zapoznania się z materiałami paleolitycznymi z krymskich stanowisk jaskiniowych. Propozycję przyjąłem i zostałem odwieziony do hotelu Akademii.

W Moskwie odwiedziłem /18.X/ Instytut Archeologii w towarzystwie dra Badera, który zapoznał mnie z inwentarzami krzemiennymi kilku krymskich stanowisk jaskiniowych mustierskich i paleolitu górnego. W towarzystwie dra Badera odwiedziłem również /19.X/ Komisję badań czwartorzędu AN ZSRR. Z kierownikiem Komisji - prof. dr.W.I.Gromowem, oraz z geologami I.K.Iwanową i A.I.Moskwitinem miałem dłuższe rozmowy na tematy aktualnych zagadnień z zakresu czwartorzędu i wieku geologicznego paleolitu. Dnia 20.X odleciałem samolotem TU-104 do Leningradu, odwieziony na lotnisko i serdecznie pożegnany przez dra Badera.

Na lotnisku w Leningradzie oczekiwał mnie A.N.Rogaczew, repre-

zentujący miejscowy Oddział Instytutu Archeologii AN ZSRR, który o terminie mego przylotu został powiadomiony przez dra Formozowa. Po bardzo serdecznym powitaniu zostałem odwieziony do hotelu, w którym odbyłem dłuższą rozmowę z A.N. Rogaczewym. Przedmiotem jej był całokształt spraw związanych z celem mojej podróży i jego realizacją. Poza tym, w rozmowie tej zostałem poinformowany o bardzo ciekawych wynikach prac wykopaliskowo-badawczych, przeprowadzonych w minionym okresie letnim na stanowisku Kostienki XI.

Pobyt mój, w Leningradzie trwał od 20.X do 1.XI. Praca moja koncentrowała się głównie w Oddziale Instytutu Archeologii /wyłączając dni niedzielne/, zawierającym bardzo bogate zbiory paleolityczne, pochodzące ze badań stanowisk kostienkowskich i innych. Zapoznałem się również z materiałami paleolitycznymi znajdującymi się w dziale paleolitu w Muzeum Antropologii i Etnografii, który w tym celu odwiedziłem dwukrotnie. W sumie, przestudiowałem materiały krzemienne paleolityczne pochodzące z 15 stanowisk, w tym z 9 stanowisk Kostienek, z 2 stanowisk Borszewa oraz z 4 stanowisk z różnych terenów.

Moje studia materiałów paleolitycznych w leningradzkim Oddziale Instytutu Archeologii dały mi okazję do odnowienia wielce przyjaznych stosunków łączących mnie od dawna z kierownikiem tego Oddziału Instytutu - prof. dr. A.P. Okładnikowym, oraz do nawiązania bliższego kontaktu naukowego z kilkunastoosobowym zespołem pracowników naukowych tego Oddziału, których większość znałem również od dawna. Oddział ma charakter bardzo aktywnego zakładu naukowo-badawczego, zarówno w zakresie prac badawczych terenowych jak też kameratealnych. Wyniki tych prac prezentowane są i dyskutowane na posiedzeniach naukowych Oddziału. Zagadnieniom techniki pierwotnej okresów paleolitu, neolitu, brązu i żelaza, poświęcona jest specjalna pracownia. Kierownikiem jej jest archeolog S.A. Siemienow - wielce zasłużony badacz tych zagadnień. Pracownia przedstawia prawdziwe muzeum pojedynczych okazów i kolekcji różnych wyrobów wytworzonych w pracowni przy zastosowaniu techniki właściwej okresowi, który dany okaz lub dana kolekcja wyrobów ma reprezentować.

Na zaproszenie dra A.P. Okładnikowa przedstawiłem, na posiedzeniu naukowym Oddziału dn. 25.X, referat p.t.: Zagadnienia stanowisk paleolitycznych Kostienek i Borszewa. Referat był oparty na wynikach moich studiów terenowych w Kostienkach i Borszewie /1958 r./. Wskazałem w nim, że w wyniku eksploratorskiego stosunku do zawartości kulturowej stanowisk paleolitycznych istnieją poważne luki w dorobku naukowym dotychczasowych badań stanowisk występujących na te-

renie Kostienek i Borszewa; następnie - po stwierdzeniu, że zagadnienie wieku geologicznego tych stanowisk jest ich zagadnieniem podstawowym - podałem, w nawiązaniu do tego zagadnienia, wytyczne planu badań tych stanowisk.

W dyskusji, dr A. N. Rogaczew, w dwukrotnych dłuższych przemówieniach, dał wyraz temu, że się całkowicie zgadza z treścią referatu i stwierdził jego poważne znaczenie dla sprawy dalszych badań stanowisk paleolitycznych Kostienek i Borszewa.

Prócz przemówienia A. N. Rogaczewa było parę zapytań, dotyczących przedstawionego przeze mnie planu badań tych stanowisk.

Przewodniczący posiedzenia - dr A. P. Okładnikow, dziękując za referat, wręczył mi t. 79 wydawnictwa AN ZSRR - *Matieriały i issledowanija po archeologii SSSR*, z serdeczną dedykacją większości /6-ciu, łącznie z wręczającym/ autorów prac zawartych w tym tomie, którzy na posiedzeniu tym byli obecni.

Referat mój był referatem drugim. Pierwszy referat - *Archeologia norweska po 1953 r.*, w szczególności we wschodnim Finmarkenie, przedstawił archeolog norweski - mgr K. Odner.

Dnia 1. XI, odwieziony na lotnisko i serdecznie pożegnany przez A. N. Rogaczewa i dra A. P. Okładnikowa, któremu towarzyszyła córeczka, odleciałem do Mińska. W Wilnie na lotnisku zakomunikowano, że z powodu gęstej mgły lotnisko w Mińsku nie może przyjąć samolotu i zaproponowano oczekiwanie na lotnisku na poprawę warunków pogodowych. Do g. 24-ej podawano kolejno różne terminy odlotu i gdy te zawiodły zaproponowano przenocowanie na lotnisku. Około godz. 22-ej poproszono mnie do telefonu. Dzwonił z Mińska dr L. N. Wozniaczuk /geolog plejstocenu/, który, dając wyraz swemu zaniepokojeniu i żalowi z powodu opóźniania się mego przylotu do Mińska, zaproponował przejazd samochodem. Odmówiłem, powołując się na zapewnienia kapitana lotniska, że o godz. 7-ej /2. XI/ odleci samolot do Mińska. Niestety, w terminie tym odlotu nie było, jak również w terminach późniejszych.

O godz. 15-ej wezwano mnie do telefonu - mówił z Wilna dr W. Gudelis /geolog plejstocenu/, którego dr L. N. Wozniaczuk poinformował telefonicznie, że jestem na lotnisku i prosił o zaopiekowanie się mną. Dr Gudelis zaproponował oczekiwanie w Wilnie na odlot samolotu i zapowiedział swój przyjazd na lotnisko. Propozycję przyjąłem, pragnąc wykorzystać czas oczekiwania na zapoznanie się ze stanem badań w zakresie geologii i prehistorii czwartorzędu na Litwie. Poinformowałem go o tym dr Gudelis, z którym dłuższą rozmowę, po zainstalowaniu mnie w hotelu, przeprowadziłem. W rozmowie tej ustalony został również program następnego dnia /3. XI/ mego pobytu w Wilnie. Zgodnie z nim, większą część tego dnia wypełniło zapoznanie się z

Instytutem Geologii i Geografii AN LSRR, w szczególności - z Wydziałem geologii czwartorzędu, oraz - w Instytucie Historii AN LSRR - z Wydziałem archeologii. W wydziale tym dłuższą rozmowę odbyłem z jego kierownikiem - prof. dr. J. Rimantienė i z dr. P. Kulikauskas, którzy poinformowali mnie o stanie badań archeologicznych na Litwie.

Wobec przedłużającej się przerwy w komunikacji lotniczej z Mińskiem, zdecydowałem się na przejazd pociągiem i dnia 4. XI, odprowadzony przez dra Gudelisa na Dworzec wyjechałem do Mińska. Przed odjazdem i wieczorem dnia poprzedniego omawiałem z dr. Gudelisem pewne zagadnienia z zakresu stratygrafii czwartorzędu Polski i Litwy, których wyjaśnienie wymaga współpracy naukowej terenowej i kameralnej. W konkluzji byliśmy zgodni, że do realizacji takiej współpracy należy dążyć.

W Mińsku oczekiwali na mnie na Dworcu, powiadomieni o czasie mojego wyjazdu z Wilna, dr L. N. Wozniaczuk i prehistoryk B. D. Bud'ko, z którymi, po zainstalowaniu mnie w hotelu, odbyłem wieczorem wstępną rozmowę, ustalającą plan mego pobytu w Mińsku.

Wobec przyjazdu mego do Mińska w końcu tygodnia - w piątek /4. XI/, na zapoznanie się z Instytutem nauk geologicznych AN BSRR oraz na zapoznanie się z materiałami paleolitycznymi w Wydziale archeologii AN BSRR miałem tylko jeden dzień - sobotę /5. XI/. W następne trzy dni zakłady naukowe Akademii były nieczynne. Pobyt mój przeto w Mińsku wypełniły głównie rozmowy z geologiem dr. L. N. Wozniaczukiem i z prehistorykami W. D. Budko, K. M. Polikarpowiczem i W. R. Tarasienko. Dnia 7. XI wykorzystałem otrzymaną kartę wstępu na trybunę i byłem obecny, z W. R. Tarasienko, na wielkiej defiladzie z okazji Święta czterdziestej trzeciej rocznicy Rewolucji Październikowej.

W Instytucie nauk geologicznych zapoznałem się szczegółowo z Wydziałem geologii czwartorzędu, w którym o jego pracach poinformował mnie dr M. M. Capenko - kierownik tego Wydziału.

W Wydziale archeologii Instytutu historii mogłem zapoznać się tylko z częścią bogatego zbioru materiałów paleolitycznych. W. D. Budko zapoznał mnie z inwentarzami paru stanowisk wydmych, a K. M. Polikarpowicz zapoznał mnie z częścią dużego zbioru wyrobów krzemienych, pochodzących z jego badań stanowiska paleolitycznego Berdyż, kulturowo pokrewnego stanowiska Kostienki I. W. D. Budko, przedstawiając mi inwentarze krzemienne z badanych przez niego stanowisk wydmych /w tym z nad jeziora Świteż/, prosił o ocenę, czy jest poprawne jego oznaczenie, że są to stanowiska wyróżnionego przeze mnie, końcowopaleolitycznego przemysłu świderskiego /od

nazwy wsi Świdry Wielkie przy ujściu Świdra - S Warszawy/. Stwierdziłem poprawność tego oznaczenia i wskazałem, jako na fakt bardzo ciekawy, na obecność, wśród wyrobów z narzutowego krzemienia kredowego, kilku wyrobów wykonanych ze świętokrzyskiego, górnostarskiego krzemienia, który jest surowcem charakterystycznym dla przemysłu świderskiego.

Jak już wspomniałem wyżej, czas mego pobytu w Mińsku wypełniły głównie liczne i długie rozmowy z L.N. Wozniaczkien, N.D. Budko i W.R. Tarasienko. Przedmiotem tych rozmów były aktualne zagadnienia z zakresu geologii i prehistorii czwartorzędu i zagadnienia metodologiczne w pracy badawczej różnych obiektów. W rozmowach tych, podobnie jak w Leningradzie i Wilnie, podnoszono potrzebę współpracy terenowej i kameralnej, bliskiego kontaktu naukowego, wymiany doświadczeń i osiągnięć naukowych. Dnia 9. XI o godz. 1ej w nocy, odprowadzony na Dworzec kolejowy i serdecznie pożegnany, wyjechałem z Mińska do Warszawy.

W Moskwie, Leningradzie, Wilnie i w Mińsku spotkałem się z wielką serdecznością; w Leningradzie i Mińsku byłem goszczony w mieszkaniach prywatnych.

Wyniki tego wyjazdu do ZSRR: wydatne rozszerzenie stosunków naukowych, dzięki nawiązaniu kontaktu z ośrodkami naukowymi w Wilnie i w Mińsku, z którymi nie łączyła mnie dotąd nawet wymiana publikacji; pozyskanie bogatej literatury naukowej, którą obdarowano mnie bezpośrednio i pośrednio w Leningradzie, w Wilnie i w Mińsku. Ważnym wynikiem tej podróży było również zorientowanie się w warunkach organizacyjno-personalnych, w poziomie i stanie badań w zakresie geologii i prehistorii czwartorzędu na terenach reprezentowanych przez wyżej wymienione ośrodki naukowe oraz uznanie współpracy naukowej w tych dziedzinach za sprawę bardzo ważną, wymagającą realizacji w szerszym niż dotychczas zakresie. Poza tym, nie mogę pominąć faktu korzystnego dla rozwoju stosunków naukowych z ZSRR w obu wymienionych dziedzinach, mianowicie spotkania w leningradzkim Oddziale Instytutu Archeologii z gruzińską pięcioosobową delegacją naukową z Tbilisi, która, w zakończeniu rozmowy ze mną wystąpiła z propozycją nawiązania stosunków naukowych wymiennych. Delegacja reprezentowała Wydział archeologii w Instytucie Historii im. I. A. Dżawachiszwili AN GSRR w Tbilisi.

Ludwik Sawicki

/Prof. Ludwik Sawicki/

S p r a w o z d a n i e

z wyjazdu do Związku Radzieckiego w czasie od 17.X do 10.XI.1960 r.

Wyjazd do ZSRR, jak to podałem w uzasadnieniu jego potrzeby, był w związku z opracowywanymi przeze mnie wynikami moich badań stratygraficznych na terenie kostienkowsko-borszewskiego skupienia stanowisk paleolitycznych /S Woroneża/, które, zaproszony przez kand.nauk histor. A.N.Rogaczewa - kierownika ekspedycji paleolitycznej Instytutu Archeologii AN ZSRR, przeprowadziłem w 1958 r.

Wyjazd ten miał na celu: 1/ zapoznanie się z materiałami paleolitycznymi ze stanowisk Kostienek i Borszewa, w szczególności ze stanowisk Kostienki IV i Borszewo II, znajdującymi się w Leningradzie - w Oddziale Instytutu Archeologii i w Muzeum Antropologii i Etnografii, oraz 2/ zapoznanie się z materiałami paleolitycznymi białoruskich stanowisk paleolitycznych, w związku z zagadnieniem stosunku kulturowego tych stanowisk do stanowisk paleolitycznych Kostienek i Borszewa. Zgodnie z tym, docelowymi punktami podróży były miasta Leningrad i Mińsk.

Całą podróż - do Leningradu przez Moskwę i z Leningradu do Mińska oraz z powrotem do Warszawy /tą samą trasą/ - miałem odbyć samolotem.

Na lotnisku w Moskwie /17.X/, skąd po krótkiej przerwie miałem odlecieć do Leningradu, powitał mnie, jako przedstawiciel AN ZSRR, dr ^{A.A. Formozov} G.N.Bader. Poinformowany o celu mojej podróży, dr Bader ^{Formozov} zwrócił się do mnie z propozycją zatrzymania się w Moskwie na parę dni dla omówienia pewnych zagadnień i zapoznania się z materiałami paleolitycznymi z krymskich stanowisk jaskiniowych. Propozycję przyjąłem i zostałem odwieziony do hotelu Akademii.

W Moskwie odwiedziłem /18.X/ Instytut Archeologii w towarzystwie dra ^{Formozov} Badera, który zapoznał mnie z inwentarzami krzemiennymi kilku krymskich stanowisk jaskiniowych mustierskich i paleolitu górnego. W towarzystwie dra ^{Formozov} Badera odwiedziłem również /19.X/ Komisję badań czwartorzędu AN ZSRR. Z kierownikiem Komisji - prof. dr.W.I.Gromowem, oraz z geologami I.K.Iwanową i A.I.Moskwitinem miałem dłuższe rozmowy na tematy aktualnych zagadnień z zakresu czwartorzędu i wieku geologicznego paleolitu. Dnia 20.X odleciałem samolotem TU-104 do Leningradu, odwieziony na lotnisko i serdecznie pożegnany przez dra ^{Formozov} Badera.

Na lotnisku w Leningradzie oczekiwał mnie A.N.Rogaczew, repre-

zientujący miejscowy Oddział Instytutu Archeologii AN ZSRR, który o terminie mego przylotu został powiadomiony przez dra ^{Forstera} Badera. Po bardzo serdecznym powitaniu zostałem odwieziony do hotelu, w którym odbyłem dłuższą rozmowę z A.N. Rogaczewym. Przedmiotem jej był całokształt spraw związanych z celem mojej podróży i jego realizacją. Poza tym, w rozmowie tej zostałem poinformowany o bardzo ciekawych wynikach prac wykopaliskowo-badawczych, przeprowadzonych w minionym okresie ^{letnim} na stanowisku Kostienki XI.

Pobyt mój w Leningradzie trwał od 20.X do 1.XI. Praca moja koncentrowała się głównie w Oddziale Instytutu Archeologii /wyłączając dni niedzielne/, zawierającym bardzo bogate zbiory paleolityczne, pochodzące z badań stanowisk kostienkowskich i innych. Zapoznałem się również z materiałami paleolitycznymi znajdującymi się w dziale paleolitu w Muzeum Antropologii i Etnografii, który w tym celu odwiedziłem dwukrotnie. W sumie, przestudiowałem materiały krzemienne paleolityczne pochodzące z 15 stanowisk, w tym z 9 stanowisk Kostienek, z 2 stanowisk Borszewa oraz ²/₄ stanowisk z różnych terenów.

S p r a w o z d a n i e

z wyjazdu do Związku Radzieckiego w czasie od 17.X do 10.XI.1960 r.

Wyjazd do ZSRR, jak to podałem w uzasadnieniu jego potrzeby, był w związku z opracowywanymi przeze mnie wynikami moich badań stratygraficznych na terenie kostienkowsko-borszewskiego skupienia stanowisk paleolitycznych /S Woroneża/, które, zaproszony przez kand.nauk histor. A.N.Rogaczewa - kierownika ekspedycji paleolitycznej Instytutu Archeologii AN ZSRR, przeprowadziłem w 1958 r.

Wyjazd ten miał na celu: 1/ zapoznanie się z materiałami paleolitycznymi ze stanowisk Kostienek i Borszewa, w szczególności ze stanowisk Kostienki IV i Borszewo II, znajdującymi się w Leningradzie - w Oddziale Instytutu Archeologii i w Muzeum Antropologii i Etnografii, oraz 2/ zapoznanie się z materiałami paleolitycznymi białoruskich stanowisk paleolitycznych w związku z zagadnieniem stosunku kulturowego tych stanowisk do stanowisk paleolitycznych Kostienek i Borszewa. Zgodnie z tym, docelowymi punktami podróży były miasta Leningrad i Mińsk.

Całą podróż - do Leningradu przez Moskwę i z Leningradu do Mińska oraz z powrotem do Warszawy /tą samą trasą/ - miałem odbyć samolotem.

Na lotnisku w Moskwie /17.X/, skąd po krótkiej przerwie miałem odlecieć do Leningradu, powitał mnie, jako przedstawiciel AN ZSRR, dr O.N.Bader. Poinformowany o celu mojej podróży, dr Bader zwrócił się do mnie z propozycją zatrzymania się w Moskwie na parę dni dla omówienia pewnych zagadnień i zapoznania się z materiałami paleolitycznymi z krymskich stanowisk jaskiniowych. Propozycję przyjąłem i zostałem odwieziony do hotelu Akademii.

W Moskwie odwiedziłem /18.X/ Instytut Archeologii w towarzystwie dra Badera, który zapoznał mnie z inwentarzami krzemiennymi kilku krymskich stanowisk jaskiniowych mustierskich i paleolitu górnego. W towarzystwie dra Badera odwiedziłem również /19.X/ Komisję badań czwartorzędu AN ZSRR. Z kierownikiem Komisji - prof. dr.W.I.Gromowem, oraz z geologami I.K.Iwanową i A.I.Moskwitinem miałem dłuższe rozmowy na tematy aktualnych zagadnień z zakresu czwartorzędu i wieku geologicznego paleolitu. Dnia 20.X odleciałem samolotem TU-104 do Leningradu, odwieziony na lotnisko i serdecznie pożegnany przez dra Badera.

Na lotnisku w Leningradzie oczekiwał mnie A.N.Rogaczew, repre-

zentujący miejscowy Oddział Instytutu Archeologii AN ZSRR, który o terminie mego przylotu został powiadomiony przez dra Badera. Po bardzo serdecznym powitaniu zostałem odwieziony do hotelu, w którym odbyłem dłuższą rozmowę z A.N. Rogaczewym. Przedmiotem jej był całokształt spraw związanych z celem mojej podróży i jego realizacją. Poza tym, w rozmowie tej zostałem poinformowany o bardzo ciekawych wynikach prac wykopaliskowo-badawczych, przeprowadzonych w minionym okresie na stanowisku Kostienki XI.

Pobyt mój w Leningradzie trwał od 20.X do 1.XI. Praca moja koncentrowała się głównie w Oddziale Instytutu Archeologii /wyłączając dni niedzielne/, zawierającym bardzo bogate zbiory paleolityczne, pochodzące z badań stanowisk kostienkowskich i innych. Zapoznałem się również z materiałami paleolitycznymi znajdującymi się w dziale paleolitu w Muzeum Antropologii i Etnografii, który w tym celu odwiedziłem dwukrotnie. W sumie, przestudiowałem materiały krzemienne paleolityczne pochodzące z 15 stanowisk, w tym z 9 stanowisk Kostienek, z 2 stanowisk Borszewa oraz 4 stanowisk z różnych terenów.

S p r a w o z d a n i e

z wyjazdu do Związku Radzieckiego w czasie od 17.X do 10.XI.1960 r.

Wyjazd do ZSRR, jak to podałem w uzasadnieniu jego potrzeby, był w związku z opracowywanymi przeze mnie wynikami moich badań stratygraficznych na terenie kostienkowsko-borszewskiego skupienia stanowisk paleolitycznych /S Woroneża/, które, zaproszony przez kand.nauk histor. A.N.Rogaczewa - kierownika ekspedycji paleolitycznej Instytutu Archeologii AN ZSRR, przeprowadziłem w 1958 r.

Wyjazd ten miał na celu: 1/ zapoznanie się z materiałami paleolitycznymi ze stanowisk Kostienek i Borszewa, w szczególności ze stanowisk Kostienki IV i Borszewo II, znajdującymi się w Leningradzie - w Oddziale Instytutu Archeologii i w Muzeum Antropologii i Etnografii, oraz 2/ zapoznanie się z materiałami paleolitycznymi białoruskich stanowisk paleolitycznych w związku z zagadnieniem stosunku kulturowego tych stanowisk do stanowisk paleolitycznych Kostienek i Borszewa. Zgodnie z tym, docelowymi punktami podróży były miasta Leningrad i Mińsk.

Całą podróż - do Leningradu przez Moskwę i z Leningradu do Mińska oraz z powrotem do Warszawy /tą samą trasą/ - miałem odbyć samolotem.

Na lotnisku w Moskwie /17.X/, skąd po krótkiej przerwie miałem odlecieć do Leningradu, powitał mnie, jako przedstawiciel AN ZSRR, dr O.N.Bader. Poinformowany o celu mojej podróży, dr Bader zwrócił się do mnie z propozycją zatrzymania się w Moskwie na parę dni dla omówienia pewnych zagadnień i zapoznania się z materiałami paleolitycznymi z krymskich stanowisk jaskiniowych. Propozycję przyjąłem i zostałem odwieziony do hotelu Akademii.

W Moskwie odwiedziłem /18.X/ Instytut Archeologii w towarzystwie dra Badera, który zapoznał mnie z inwentarzami krzemiennymi kilku krymskich stanowisk jaskiniowych mustierskich i paleolitu górnego. W towarzystwie dra Badera odwiedziłem również /19.X/ Komisję badań czwartorzędu AN ZSRR. Z kierownikiem Komisji - prof. dr.W.I.Gromowem, oraz z geologami I.K.Iwanową i A.I.Moskwitinem miałem dłuższe rozmowy na tematy aktualnych zagadnień z zakresu czwartorzędu i wieku geologicznego paleolitu. Dnia 20.X odleciałem samolotem TU-104 do Leningradu, odwieziony na lotnisko i serdecznie pożegnany przez dra Badera.

Na lotnisku w Leningradzie oczekiwał mnie A.N.Rogaczew, repre-

zientujący miejscowy Oddział Instytutu Archeologii AN ZSRR, który o terminie mego przylotu został powiadomiony przez dra Badera. Po bardzo serdecznym powitaniu zostałem odwieziony do hotelu, w którym odbyłem dłuższą rozmowę z A.N. Rogaczewym. Przedmiotem jej był całokształt spraw związanych z celem mojej podróży i jego realizacją. Poza tym, w rozmowie tej zostałem poinformowany o bardzo ciekawych wynikach prac wykopaliskowo-badawczych, przeprowadzonych w minionym okresie na stanowisku Kostienki XI.

Pobyt mój w Leningradzie trwał od 20.X do 1.XI. Praca moja koncentrowała się głównie w Oddziale Instytutu Archeologii /wyłączając dni niedzielne/, zawierającym bardzo bogate zbiory paleolityczne, pochodzące z badań stanowisk kostienkowskich i innych. Zapoznałem się również z materiałami paleolitycznymi znajdującymi się w dziale paleolitu w Muzeum Antropologii i Etnografii, który w tym celu odwiedziłem dwukrotnie. W sumie, przestudiowałem materiały krzemienne paleolityczne pochodzące z 15 stanowisk, w tym z 9 stanowisk Kostienek, z 2 stanowisk Borszewa oraz 4 stanowisk z różnych terenów.